

Дослідження структури останнього показує, що Україну покидають переважно особи віком від 20 до 40 років (понад 50 % від загального числа трудових мігрантів), які мають середню або спеціальну освіту (41 %) та вищу освіту (36 %) [3, с. 13]. За останні роки Україна втратила третину своїх наукових кадрів.

За оцінками українських експертів, щорічні втрати від еміграції наукових працівників з України за останні роки складають близько 15 млн. дол. Якщо ж до категорії наукових працівників додати висококваліфікованих інженерно-технічних спеціалістів, представників медичних професій, вчителів і діячів культури, то загальні річні збитки України від «відпливу мізків» перевищують 1 млрд. доларів США. Таким чином, тенденція виїзду з країни економічно активного населення, фахівців з освітою, молодих кадрів⁴ негативним чином позначається на наслідках трудової міграції. До них відносять: втрату найпродуктивнішої частини національної робочої сили, постаріння населення, погіршення трудових ресурсів потенціалу країни; відтік «інтелекту» і кваліфікованих кадрів, що призводить до зниження техніко-технологічного, культурного та науково-освітнього рівнів країни; відсутність віддачі на вкладений суспільством капітал в духовний та культурний розвиток людини, її освіту та спеціальну підготовку, адже додана вартість створюється мігрантами за межами їх батьківщини; декваліфікація фахівців через їх працевлаштування за кордоном за найпростішими професіями; порушення сімейних цінностей; поширення проявів соціального сирітства, яке виникає у зв'язку із від'їздом батьків за кордон на тривалий період. І саме головне, до чого призводить все вище перелічене, це – втрата національного людського капіталу, а разом з ним, – будь-яких перспектив розвитку нашої країни.

Перелік посилань:

1. Кравчук К. Трудова міграція як фактор економічного зростання в Україні. Аналітична записка МЗ/2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ier.com.ua/files/publications/.../PB_M3_2014_ukr.pdf
2. Позняк О.В. оцінювання наслідків зовнішньої трудової міграції в Україні // Демографія та соціальна економіка – 2016. – №2(27). – С. 169-182.
3. Міграція в Україні: факти і цифри 2016. Міжнародна організація з міграції (МОМ). Представництво в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iom.org.ua>
4. Формування та розвиток людського капіталу корпоративних підприємств. Наукове видання / Г.В. Назарова, Н.Л. Гавкалова, Н.С. маркова – Харків: Вид. ХНЕУ, 2006. – 240 с.
5. Каленюк І.С. Сучасні ризики розвитку вищої освіти в Україні / І.С. Каленюк, О.В. Куклін, В.А. Ямковий // Економіка України. – 2015. – №2. – С. 70-83.

ПІДХОДИ ДО ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ В СВІТЛІ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

О.Д. Радченко, канд. екон. наук, с.н.с.

Л.О. Лазутіна, канд. екон. наук

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ

Сталий сільський розвиток України стає все більшою проблемою державного регулювання. Передумовою цього є те, що багато прийнятих нормативних актів по відродженню сільських територій не реалізуються у повній мірі, село занепадає, попри те, що сільське господарство демонструє досить переконливі показники росту, навіть у період фінансової кризи.

Досі фінансування соціальної сфери села відбувалось за залишковим принципом, у порівнянні з підтримкою сільського господарства, яка теж недостатня, але все ж досягає у окремі роки 3 % видатків держбюджету. Заходи у межах реформи децентралізації дещо покращили стан фінансування розвитку сільських територій, але процес лише розпочався і не скрізь сприймається позитивно через соціальні та регіональні протиріччя. Наразі, питання доступу до фінансових ресурсів є найбільш актуальним, і воно знаходиться у залежності від вибору першочергових заходів фінансування.

Науковою спільнотою уже висунута та реалізовується ідея щодо сільського розвитку, як це прийнято у ЄС, де державна підтримка у єдиному руслі реалізовується за двома напрямками – підтримка виробництва та сільського розвитку (так звані стовпці), жоден з яких не є другорядним. Ви-

⁴ Значна кількість університетів запрошують іноземних талановитих студентів на навчання, надають освітні послуги, пропонують гранти, стипендії з подальшим працевлаштуванням та гарантованою високою заробітною платою. Лише у Польщі за декілька останніх років чисельність українських студентів зросла більш, ніж у 5 разів, і вже перевищує 10 тис. осіб, що складає понад третину всього іноземного студентського потенціалу даної країни [5, с. 73].

значена й «кінцева мета – економічна децентралізація: створення сприятливого інституційного середовища для економічного розвитку села, реальної підтримки сімейного фермерства і сільського підприємництва; зростання добробуту сільського населення» і особливо підкреслено необхідність державної підтримки політики сільського розвитку, яка має стимулювати ці процеси [1].

Для реалізації такої моделі в Україні необхідний її детальний аналіз. На нашу думку, тут насамперед звертає на себе увагу мотиваційний аспект реформи, або вибір цінностей. Вирішення цих проблем лежить у сфері поведінкової економіки, яка хоч і має глибоке коріння, як от праця А. Сміта «Теорія моральних настроїв» (1759) [описано по 2], але поки що не стала ключовою у виборі державної політики, оскільки поведінкові аспекти учасників відносин сільського розвитку не враховуються у повній та можливій мірі, не узагальнюються та, відповідно, не моделюються.

Таким чином, маємо перший постулат поведінкової економіки щодо фінансування сталого сільського розвитку – це позиціонування сталого розвитку як цілісної категорії розвитку сільських територій та сільськогосподарського виробництва, у гармонійному їх поєднанні, з обґрунтуванням структури джерел на державному, регіональному, місцевому, приватному та міжнародному рівнях з переліком мотивів кожного рівня, їх превалювання у певних ситуаціях та упередження, за потреби.

Світовий досвід цієї проблеми досить багатогранний, і адаптуючи дослідження Р. Тейлера, нобелівського лауреата (2017), що дістав визнання за внесок у поведінкову економіку (біхевіоризм) для економіки України, аналітики відмічають, що через ігнорування основ такої економіки «на рівні системи бізнес багато втрачає в перспективах розвитку, а держава – у виконанні соціальних функцій», зазначаючи, що відмінностей між поведінкою українців та homo economicus досить багато, як і пропозицій по їх врегулюванню: від «відформатування» людей – до власної економічної теорії [3].

Таким чином, маємо другий постулат – це має бути система заходів, націлена на формування системи загальнолюдських цінностей у веденні діяльності та споживанні. Фінанси мають в першу чергу обслуговувати загальнодержавні та територіальні потреби, а при досягненні сталого розвитку та рівня розвинених країн, акцент зміщується на підвищення критеріїв споживання.

За дослідженнями J. Wharton [4], однією з найбільш складних проблем економічного розвитку є переорієнтація фермерів від виробництва для споживання (яке займає понад 40 % світових земель та підтримує ½ людства) до комерційного господарювання. На основі багатодисциплінарної експертизи та емпіричних доказів запропоновано нову теорію, за якої політика розвитку сільського господарства базується на аналізі економіки, соціології, агрономії, політології, антропології та соціальної психології. Внаслідок, виникає чітка картина формування поведінки фермерів та проблем, пов'язаних зі зміною їх ставлення, методів виробництва та економічного і соціального середовища.

У дослідженнях В. Бутенко зазначено, що «сільське господарство історично є сімейним та пов'язаним з певними традиціями способом життя. Виробники сільськогосподарської продукції прив'язані до певної місцевості, природних ресурсів і, як правило, є певною мірою стійкими до революційних та технократичних зрушень в галузі. Незважаючи на формування ринкових відносин в аграрному секторі України, суб'єкти агробізнесу по різному сприймають ринкові реалії» [5, с. 52].

Криза сільського розвитку є одночасно і викликом для нього. Так, Л. Демедюк [6, с. 105] зазначає, що «за фінансової кризи створюються передумови для розширення діяльності особистих селянських господарств з метою підвищення рівня самозабезпечення їх власників продовольством і збільшення реалізації недорогої продукції на агропродовольчому ринку».

Таким чином, маємо третій постулат – це має бути система заходів, націлена на диверсифікацію сільської економіки. Тобто, насамперед фінансується розвиток товарного виробництва на сільських територіях, реалізація потенціалу підприємництва, переорієнтація з натурального на товарне виробництво, де це необхідне та можливе. Разом з тим, цьому має передувати належне інформаційне забезпечення і, за необхідності, формування переконаності сільських жителів у доцільності заданої державою поведінки. Це має бути система заходів, ініційована та керована державою, але прийнята та підтримана сільськими жителями.

Ряд дослідників звертають увагу на безпосередньо фінансовий аспект сталого розвитку. Так, І. Бобух відмічає «низький рівень доходів населення і, як наслідок, низький рівень життя і свободи вибору, що стосується і можливості обирати спосіб життя та впливає на формування поведінкових патернів» [2, с. 6], а О. Кузик вважає, що «на шляху реформ, спрямованих на зростання ефективності економічних рішень домогосподарств, визначальним є проведення змін у сфері доходів: удосконалення системи оплати праці; підвищення доходів, розширення їх складових та оптимізація структури...

Необхідна державна підтримка у питанні зміцнення статусу праці та її оплати, формування стабільної системи факторних доходів, ринкова переорієнтація системи соціальних трансферів» [7, с. 275].

Таким чином, маємо четвертий постулат – окрім розвитку суспільних благ на сільських територіях, це беззаперечно має бути і цілісна система заходів формування доходів населення як від здійснення підприємницької діяльності, так і іншими, у т.ч. числі соціальними заходами підтримки.

Як узагальнено І. Бобух, стосовно поведінкових (ціннісних) особливостей резидентів України відносно аспектів сталого розвитку, наявна схильність до надмірного використання ресурсів – енергетичних, водних та ін., відношення до природних ресурсів як до «дармового» блага; низький рівень сприйняття нових технологій; низький рівень обізнаності у сфері ресурсоефективності [2, с. 5].

Тому п'ятим постулатом виступає раціоналізація у виборі об'єктів фінансування з огляду на дбайливе ставлення до споживання ресурсів і застосування природозберігаючих технологій.

Висновки. Недоліки реформ сталого сільського розвитку, на нашу думку, залежать від двох крайностей: недостатнє врахування національних особливостей, системи життєвих цінностей, пріоритетів сільських жителів та ігнорування світового досвіду загальнолюдських цінностей. Тому підходи до фінансування сталого сільського розвитку у світлі поведінкової економіки є системою заходів, які знаходяться в діапазоні між цими крайностями, а саме – теоретичне напрацювання та практична реалізація власного національного вибору, відповідно до первинних економічних потреб, потенціалу територій та їх фінансового, соціального і людського капіталу.

Ці заходи можуть бути реалізовані у кількох постулатах, приведених у дослідженні, що є формою наукових і практичних заходів, які спонукають та дозволяють досягти певних соціальних змін. При цьому обсяги, структура та напрями фінансування є одночасно ціллю і оцінкою ефективності проведених заходів. Оскільки поведінкова економіка є альтернативою стандартній економіці, то її принципи більш адекватно пояснюють аспекти поведінки суб'єктів сільського розвитку і мають бути враховані у напрямі виявлення та управління, як ґрунт для нових досліджень.

Перелік посилань:

1. Бородіна О. Про започаткування політики сільського розвитку. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://urdn.org/briefing-u-verkhovniyu-radi/> (дата звернення 10.04.2018).

2. Бобух, І. Поведінкова економіка та сталий розвиток: ключові аспекти взаємозв'язку / І. Бобух // Економіст. – 2016. – № 6. – С. 4-8.

3. Шавалюк Л. Поведінкова економіка. Український контекст. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Economics/203054> (дата звернення 10.04.2018).

4. Wharton, J. (2008). *Subsistence Agriculture and Economic Development*. New York: Routledge, 494 p.

5. Бутенко В. М. Поведінкова економіка як інструмент маркетингу в сучасному агробізнесі / В. М. Бутенко // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 1(3). – С. 52-57.

6. Демедюк Л. В. Економічна поведінка домогосподарств та особистих селянських господарств у умовах фінансової кризи / Л.В. Демедюк // Сталій розвиток економіки. – 2013. – № 2. – С. 103-106.

7. Кузик О. В. Особливості впливу економічної політики держави на поведінку вітчизняних домогосподарств / О. В. Кузик // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.1. – С. 274-280.

ПРОБЛЕМАТИКА СОЦІАЛЬНИХ АСПЕКТІВ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ПЕРСОНАЛУ

О.Р. Сватюк, канд. екон. наук, доцент

Р.І. Будзяновський, здобувач вищої освіти

Львівський державний університет внутрішніх справ

Управління соціальним розвитком – це знаходження форм розв'язання протиріч, або, по можливості, подолання цих протиріч. Досягнення цього можливо тільки шляхом широкого залучення працівників до управління товариством (у різних формах) на всіх рівнях ієрархії. Однак ці недоліки, а також відсутність соціальної інфраструктури компенсується тим, що всі (більшість) працівників мають можливість здобувати необхідні блага за свої трудові доходи. Фонд оплати праці працівників за місяць є мінімальним і становить за 2017 рік 261,4 тис. грн., та за розрахунками середньомісячної заробітної плати на 1 працівника складає 1812,5 грн. (таблиця 1). Згідно штатного розпису з фонд заробітної плати за місяць фактично виплачено 14500 грн., що вказує на економію коштів. Низькі доходи працівників, з одного боку, і неможливість одержання доходів від власності й небажання власників фінансувати соціальні заходи, тим самим, зменшуючи прибуток, а з іншої, стають нерозв'язними протиріччями в діяльності.